

БАГАТОМОВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ДЕЯКІ ДИДАКТИЧНІ ТА ВИХОВНІ АСПЕКТИ

Валентина Снегір'ова, к.пед.н.
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Метою дослідження є з'ясування основних дидактичних та виховних аспектів багатомовної освіти в Україні.

Ідея багатомовності в сучасному суспільстві поступово втрачає свою новизну і стає реальністю. Реалізація багатомовної освіти в українській школі передбачає опору на теоретичні засади та підходи сучасної мовно-літературної освіти, закладені в концептуальних положеннях НУШ (2016), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), Концепції моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин (Фідкевич О. Л., Снегір'ова В. В., Бакуліна Н. В., 2021). З точки зору дидактики багатомовність є єдиною комунікативною компетентністю, тому й навчання кожної нової мови відбувається за принципом «надбудови» єдиної мовної системи, що формується у свідомості учня. Для впровадження багатомовного навчання на рівні середньої школи важливою є ініціатива європейських фахівців щодо інтеграції мовного курикулуму. Цей процес у межах однієї школи полягає в об'єднанні усіх мовних предметів у одну освітню галузь і створює основу для прийняття єдиної за структурою і змістом навчальної програми.

З'ясовано, що запровадження інтеграції мовного курикулуму в Україні в рамках однієї школи доречно розпочинати з визначення загальної мети навчання і рівнів компетенцій, які мають бути досягнуті у кожній із виучуваних мов. Наступним кроком має стати вибір єдиних для застосування в навчанні усіх мов підходів та методів. Далі слід встановити інтегровану рамку змісту, згідно з якою зміст навчання мов є комплементарним за природою, але містить специфічну для кожної з виучуваних мов інформацію. Важливо розписати функції, які виконує кожна з мов у суспільному житті України, і відобразити це у мовному курикулумі, зокрема у досягненні бажаних рівнів компетенцій. Ці методичні процедури визначають компетентнісний підхід у розробленні моделі багатомовної освіти.

Експериментально підтверджено важливість в організації багатомовної освіти текстоцентричного підходу. Читання текстів іноземною мовою є найголовнішим і найнеобхіднішим умінням у методиці оволодіння нею. У процесі читання іншомовних текстів школярі самостійно засвоюють мовні структури, фокусуються на лексиці, що відноситься до теми, виконують завдання pre-, while-, postreading. Національна література кожної країни оригінальна, оскільки є результатом словесної творчості того чи іншого народу, який має свої культурні традиції, історію, особливості психіки та темпераменту. Процес читання художньої літератури знайомить школярів з

новими мовними засобами, занурює їх у культурно-історичну епоху, змушує звернутися до мовних особистостей із різним світосприйняттям, а також до слова, що відображає мовну культуру автора та суспільства. Так у ході читання автентичних художніх текстів засвоюється не лише мова, а й культура народу, тобто паралельно реалізується міжкультурний підхід у багатомовній освіті.

Методика багатомовного навчання передбачає також ознайомлення з граматичними явищами у тексті. Завдання вчителя – організувати спостереження за їх функціонуванням і стимулювати в школярів позитивні перенесення на основі зіставлення незнайомого їм явища з явищами з інших мов. Учні висувують гіпотези, пропонують самостійні висновки про правила утворення мовної одиниці, про її значення та комунікативну роль. Учитель спростовує або підтверджує висунуті гіпотези, аналізує висновки з використанням різноманітних опорних засобів: таблиць, схем, інструкцій та пояснень. Слід враховувати, що кожен народ має специфічну прагматику мовлення, і соціокультурні цінності передаються шляхом використання певних модальних дієслів, слів-оцінок, які співвідносяться з етичними нормами. Автентичні тексти різних жанрів для читання та опрацювання мають охоплювати різні аспекти життя носіїв виучуваної мови; викликати бажання учнів / учениць висловити свою думку щодо порушеної в них проблеми; вивчатися з погляду контрастивно-порівняльного принципу та акцентувати увагу не так на відмінностях, як на різноманітті культур.

Перевірено пріоритетність контрастивного (порівняльного) принципу, який відноситься до власне дидактичних принципів багатомовної освіти. Він запроваджений фахівцями з метою розробки системи навчальних, виховних та дослідницьких видів діяльності, заснованих на порівнянні раніше вивчених мов із мовами, що вивчаються. Опора на схожі (аналогічні) мовні і соціокультурні явища з мов, що контактують у навчальному процесі, а також урахування явищ, що відрізняються, мають системний характер у процесі навчання мов. Відповідно до цього принципу порівнянню підлягають усі мови, що контактують у навчальному процесі: рідні мови учнів та мови, які вивчаються.

Контрастивний принцип стосується навчання не тільки мов, а й міжпредметних навчальних умінь, таких як вміння працювати індивідуально і в команді; прогнозувати і догадуватися; працювати з різними джерелами інформації; переносити знання й уміння в нові навчальні ситуації тощо. Ці загальнонавчальні вміння формуються й у традиційній мовній освіті. Однак у багатомовній освіті створюються сприятливі умови для їх розвитку та вдосконалення.

Одним із найважливіших загальнонавчальних умінь у багатомовній освіті є вміння учнів самостійно порівнювати мови (культури, комунікативні ситуації, факти, думки тощо), розвинути яке можна лише за умови систематичного виконання завдань на порівняння. Це вміння безпосередньо пов'язане з розвитком іншого найважливішого загальнонавчального вміння – перенесення загальних способів розв'язання навчальних задач у нові умови.

Зроблено висновок, що в успішній реалізації моделі багатомовної освіти велику роль відіграє система так званих контрастивних вправ, завдяки якій в учнів / учениць формується цілісне сприйняття виучуваних мов і культур, а також удосконалюється низка загальнонавчальних умінь, серед яких найважливішим є вміння порівнювати та переносити (знання, вміння) у нові ситуації, особливо цінне в умовах учнівської дослідницької діяльності.

Ключові слова: *багатомовна освіта, інтеграція, мови і культури, текст, контрастивно-порівняльний принцип.*

Література

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України № 898. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-89>
3. Фідкевич О. Л., Снегірєва В. В., Бакуліна Н. В. (2021). Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин. Педагогічна думка, м. Київ, Україна. <https://undip.org.ua/library/kontseptsii-modeli-bahatomovnoi-osvity-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-z-navchanniam-mov-korinnykh-narodiv-i-natsionalnykh-menshyn/>